

GORNJA BISTRA

---

1. OPĆI I ADMINISTRATIVNI PODACI

Županija	Zagrebačka
Grad/općina	Općina Bistra
Naselje	Gornja Bistra
Katastarski podaci	k.č. br.: k.č. 4953, 4957, 4964, 4965, 4955, 4956, 4954, 4958, 4960, 3538, 3535, 3537, 3540/2, 3540/1, 3539/2, 3539/1, 4961, 4959, 4962, 4963, 4952, 3544, 3545, 6205, k.o. Gornja Bistra.
Naziv	Dvorac Gornja Bistra/Oršić
Nadležnost	Konzervatorski odjel u Zagrebu
Glavna datacija	1770. – 1775.
Naručitelj	Obitelj Oršić
Vlasništvo	Republika Hrvatska
Pravni status	Z-1896
Namjena	Specijalna bolnica za kronične bolesti dječje dobi

Povijesni katastar imanja 1862., zona zaštite na DOF podlozi

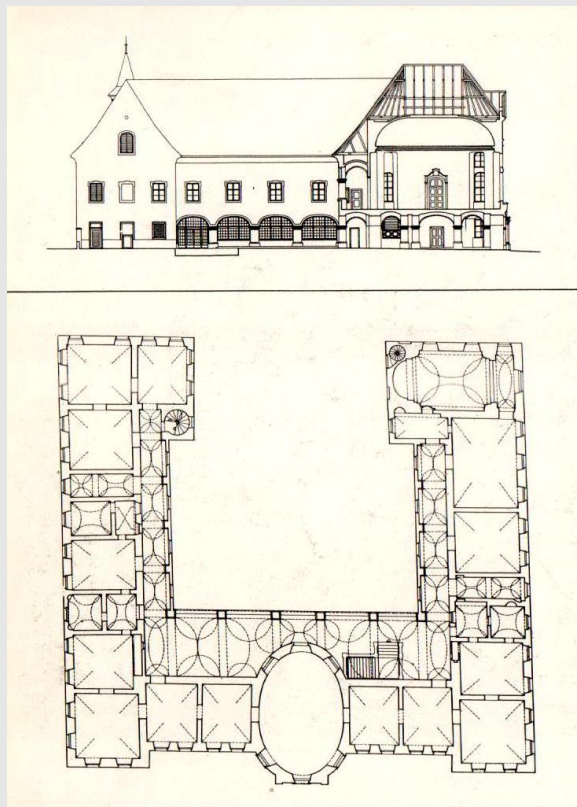
2. SMJEŠTAJ, ORGANIZACIJA I SASTAVNICE CJELINE

Trokrilni dvorac okružen perivojem s grupama visokog drveća i vijugavim stazama smješten je podno zapadnih obronaka Medvednice, istočno od ceste koja iz smjera Zagreba vodi prema Zaboku. Unatoč pejzažnom uređenju, dominira aksijalna organizacija cjeline zahvaljujući glavnoj baroknoj aleji hrasta koja od ulaza na imanje vodi do rampe kojom se uspinje prema glavnom ulazu u dvorac. U stražnjem južnom dijelu imanja nekada je bila gospodarska zona s gospodarskim zgradama od kojih je katnica, smještena sasvim istočno, većim dijelom očuvana, dok od velike zidane prizemnice danas postoje samo perimetralni zidovi.

2.1. DVORAC

Trokrilni jednokatni dvorac tlocrtne „U“ forme ima središnje dominantno krilo s konveksnim istakom koji je nastao kao posljedica proboga ovalne dvorane na glavnom pročelju. S obzirom da je centralna dvorana viša od svih ostalih dijelova dvorca i u vertikalnom se smjeru uočava dominacija ovoga istaka. Krovišta nad krilima su dvostrešna, dok je tijelo dvorane završeno stožastom formom krovišta. U

organizaciji prostora primijenjen je tradicionalni koncept s nizovima anfiladno povezanih prostorija duž vanjskih perimetralnih zidova, koje prate arkadno rastvoreni hodnici s orijentacijom na dvorište. Aksijalnost je postignuta isticanjem središnje prostorije (ovalne dvorane) formom i dimenzijama tlocrta te vertikalnom mjerom što se snažno odražava na oblikovanju glavnoga pročelja i cijeloga volumena. Vertikalna komunikacija odvija se dvokrilnim stubištem „L“ forme koje je smješteno bočno, uz središnju ulaznu vežu. Na južnom rubu zapadnoga krila nalazi se oslikana, raskošno opremljena dvorska kapela sv. Josipa koja zaprema visinu obiju etaža. Osim ulaza iz samoga dvorca, kapela ima vanjski ulaz naglašen portalom nad kojim je kartuša s latinskim tekstom i godinom izgradnje (1774.). Kapelu ističe četvrtasti zvonik s piramidalnom kapom.

Podrumske prostorije dvorca svođene su češkim svodovima. Češki svodovi razdijeljeni pojasnicama nižu se nad hodnicima prizemlja i kata, dok su prostorije prizemlja zaključene križnim, a katne koritastim svodovima. Središnja ovalna dvorana zaključena je kupolastim svodom. Glavno pročelje ima prizemnu zonu obrađenu horizontalnim trakama u žbuci što se doima kao rustična baza reprezentativnoj katnoj plohi gdje su prozori većega formata i složenije arhitektonske plastike. Središnja rizalitna zona, osim volumenom naglašena je raskošnim baroknim portalom s grbom obitelji Oršić, veličinom i formatom prozora, arhitektonskom plastikom u vidu pilastara velikog reda nad kojima je trokutni zabat te reljefnim simboličkim prikazom dvaju lavova. Bočna su pročelja sasvim jednostavno artikulirana i oblikovana. Prozori se nižu ujednačenim ritmom i bez dekorativnih elemenata. Dvorišna su pročelja arkadno rastvorena lučnim otvorima polueliptoidnog zaključka. Uz unutarnje pročelje bočnog istočnog krila recentno je prigraden volumen s liftom.

Osim kompletno očuvane vanjštine, dvorac ima u potpunosti očuvan interijer ovalne dvorane sa zidnim i svodnim iluzionističkim oslicima, raskošnom vratnom i prozorskom stolarijom, teraco podom. Svodni oslik očuvan je i u dvije manje prostorije (kabineti), barokna vratna stolarija u većem dijelu dvorca te kamene podne ploče u hodnicima i na stubištu. Stubište je u potpunosti očuvano s kamenim stubama i baroknom pleternom ogradom. Od pokretne opreme sačuvan je drveni barokni ormar koji se nalazi u hodniku pred ulazom u ovalnu dvoranu. Kapela sv. Josipa predstavlja posebnu vrijednost kvalitetom i stupnjem očuvanosti barokne arhitektonske plastike, zidnih oslika, drvene opreme u vidu klupa, pjevališta s orguljama i empore.

2.2. GOSPODARSKE ZGRADE

Prema katastarskoj karti iz 1862. godine u gospodarskoj zoni su bile tri zidanice i jedna drvena zgrada. Od navedenog fonda očuvan je veći dio zidane gospodarske zgrade na k.č. 3535 koja je nekada imala „U“ tlocrt. Danas je riječ o katnici „L“ tlocrta (dva očuvana krila), zaključenoj dvostrešnim krovom od biber crijepa. Duž dvorišnih krila ima drvene ganjke. Pročeljne plohe su žbukane glatkom žbukom i rastvorene vratnim otvorima različitih dimenzija kao i prozorskim otvorima uglavnom neujednačenih veličina i oblika.

Od gospodarske zgrade na zemljištu - k.č. 4954 očuvani su samo perimetralni zidovi mješovite kameno opečne građe do visine vijenca, bez žbuke. Temeljem postojećeg stanja zaključuje se da je bila riječ o prizemnici većih tlocrtnih dimenzija. Manja gospodarska zgrada na k.č. 3538 u potpunosti je nestala.

2.3. KRAJOLIK

Okolni prostor perivojno je uređen grupama visokog drveća (bjelogorice i crnogorice), travnatim plohamama i vijugavim stazama. Glavna aleja u osi dvorca vodi od ulaza na imanje sa sjeverne strane prema glavnom portalu do kojeg se uspinje rampom. Prilaz dvorcu naglašen je parapetnim kamenim zidovima koji obrubljuju rampu, a na njihovim rubovima su vaze (danas postoje dijelovi vaza). Ova je kompozicija uključujući aleju dio baroknog koncepta kojim je naglašena aksijalnost i reprezentativnost cjeline. Iz istog razdoblja potječe sporedna aleja koja sa zapadne strane vodi prema kapeli sv. Josipa te završava zidanim portalom. Potkraj 19. stoljeća u duhu romantičarske filozofije i sklonosti prirodi krajolik poprima pejzažna obilježja koja su održavanjem i sadnjom novog raslinja očuvana do današnjih dana.

3. STANJE

Dvorac se održava za potrebe bolnice i bolničkog smještaja djece s posebnim potrebama, a istovremeno se obnavlja pod konzervatorskim nadzorom pa se zaključuje da je u vrlo dobrom stanju. Početkom dvijetisućetih godina obnovljeno je krovništvo, a nakon toga i pročelja uključujući svu arhitektonsku plastiku. Tom prilikom izmijenjena je prozorska stolarija te je izvedena drenaža. Nakon toga započeli su konzervatorsko-restauratorski radovi u interijeru, na zidnom osliku (svod i zidovi) ovalne dvorane, koji su privedeni kraju 2013. godine. Tijekom 2017. dovršeni su radovi na vratnoj i prozorskoj stolariji ovalne dvorane, kao i obnova teraco poda. U potresu (22.3.2020.) znatno je oštećena kapela sv. Josipa što dokazuje brojne pukotine na njenim zidovima i oštećenja interijerske barokne plastike kao i zidnog oslika, dok sam dvorac nije pretrpio značajnija oštećenja. U petrinjskom potresu narušen je stabilitet dvorca zbog čega se izvode mjere hitne sanacije te se planira cjelovita konstrukcijska obnova.

4. VALORIZACIJA

Arhitektonska i umjetnička vrijednost dvorca Oršić proizlazi iz činjenice da je riječ o vrhunskom ostvarenju barokne arhitekture koja nosi obilježja stilski zrelog rješenja nastalog u okrilju srednjoeuropskih izvorišta utjecaja. Osim kvalitete i složenosti arhitektonskog koncepta, umjetničkoj vrijednosti doprinose u potpunosti očuvani elementi pročeljne artikulacije kao i znatan dio uređenja interijera. Riječ je prije svega o opremi ovalne dvorane u vidu zidnog oslika, stolarije i teraco poda, ali i mnogim drugim elementima u ostalim prostorima dvorca poput štuko dekoracija, vratne i prozorske stolarije, kamenih podnih obloga, kamenog stubišta s baroknom ogradom, ugradbenog i pokretnog namještaja. Nadalje, očuvan je i prvotni barokni koncept organizacije okolnog prostora s prilaznom alejom koja vodi do ulaza u dvorac, čime je naglašena ideja akcijalnosti cjeline, te manjom bočnom alejom koja vodi prema dvorskoj kapeli. Dvorac je naknadnim uređenjem pejzažno organiziranog perivoja skladno uklopljen u prostorni kontekst podsljemenske zone postavši njegovim nerazdvojn timerom i markerom u prostoru što mu priskrbuje izrazit prostorno ambijentalni i simbolički značaj. Kompletno očuvani dvorac s perivojem i ostacima gospodarskih građevina ima povijesnu i dokumentarnu vrijednost kao svjedočanstvo o načinu i kulturi življenja visokog hrvatskog plemstva tijekom 18. stoljeća, funkcioniranju i privređivanju najvišeg staleža ondašnjeg društva koje primarno živi izvan grada gdje na jednom mjestu objedinjuje življenje i privređivanje. Također se isčitava odnos prema vanjskom prostoru, odnosno prirodnom okruženju koje tijekom 18. i 19. stoljeća postaje važna komponenta svakodnevice te zauzima važan udio u konceptu cjeline i promišljanju arhitekture. Dvorac ima elemente društvene vrijednosti jer se stanovništvo toga kraja s njim već stoljećima povezuje i identificira. U recentnoj povijesti dvorac je u funkciji bolnice, brojni talijanski volonteri posjećuju ga zbog rada s bolesnom djecom, a imanje poprima nove duhovne vrijednosti kao centar za bolesnu i napuštenu djecu koja su ovdje zbrinuta i o kojima se mnogi dobrovoljno brinu. Zbog ovih konotacija poželjno je u dvorcu planirati volonterski centar.

5. MJERE ZAŠTITE I PREPORUKE ZA OBNOVU I PRENAMJENU DVORCA I PRIPADAJUĆIH DIJELOVA KOMPLEKSA

Dvorac, k.č. 4953, k.o. Gornja Bistra – stupanj zaštite: D1

Obzirom da dvorac predstavlja vrhunsko ostvarenje barokne arhitekture na ovim prostorima s visokim stupnjem očuvanosti interijerskog uređenja, obnavljat će se primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Moguće su minimalne intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Obnavljaju se i prezentiraju svi elementi očuvane povijesne opreme (oprema ovalne dvorane, vratna i prozorska stolarija, kamene ploče u hodniku prvoga kata, kameno stubište s ogradama, oslici u prostorijama kata, itd.).

Gospodarska građevina, k.č. 3535, k.o. Gornja Bistra – stupanj zaštite: G2

Gospodarska građevina kod koje je velikim dijelom očuvan povijesni volumen i oblikovanje pročelja obnavljat će se primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor moguće je prilagoditi potrebama nove namjene.

Gospodarske građevine, k.č. 4954, k.o. Gornja Bistra – stupanj zaštite: G3

Na mjestu dviju gospodarskih građevina od kojih jedna danas ne postoji, a od druge su očuvani perimetralni zidovi do visine vijenca, moguća je nova izgradnja u smislu faksimila povijesnih zgrada

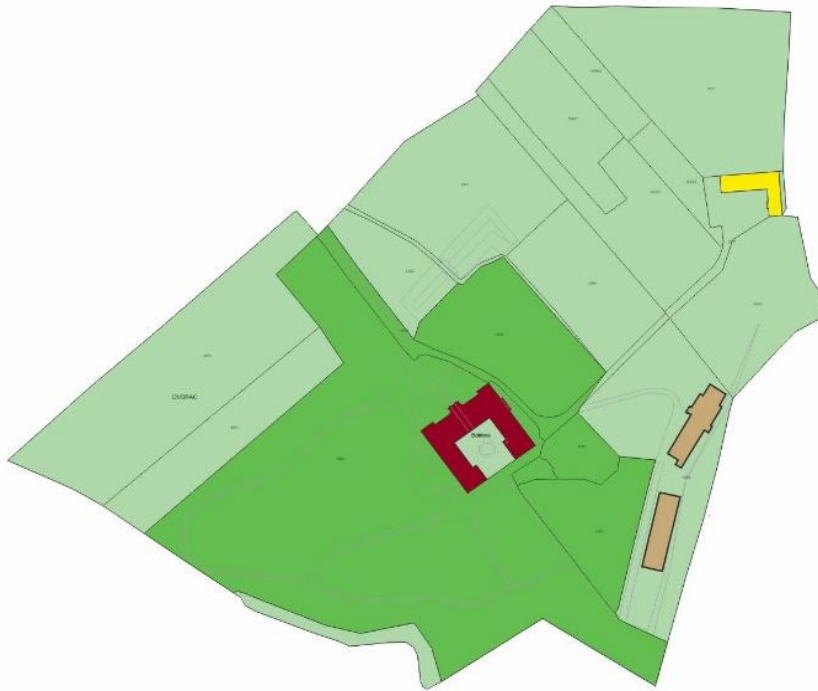
(ukoliko postoji dokumentacija ili drugi materijalni izvori informacija na temelju kojih je moguće izvesti faksimil) ili suvremenog oblikovanja u osnovnim gabaritima povijesnih zgrada čiji se ostaci danas tamo nalaze.

Krajolik, k.č. 4964, 4955, 4956, 4958, 4957, k.o. Gornja Bistra – stupanj zaštite: K2; ostalo K3

Perivoj uokolo dvorca uključujući prilazne aleje sa zapada i sjevera štiti se u smislu očuvanja ili rekonstrukcije matrice s mogućim uvođenjem novog biljnog fonda i opreme.

Ostale čestice unutar obuhvata zaštite uredit će se očuvanjem zelene zone u skladu s identitetskim obilježjima krajolika.

DVORAC

- D1 ■ Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Moguće su minimalne intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Obnavljaju se i prezentiraju elementi očuvane povijesne opreme. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjericama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

GOSPODARSKE ZGRADE

- G2 ■ Primjena konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjericama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.
- G3 ■ Nova izgradnja u smislu faksimila povijesne zgrade (ukoliko postoji dokumentacija ili drugi materijalni izvori informacija na temelju kojih je moguće izvesti faksimil) ili suvremenog oblikovanja u osnovnim gabaritima povijesne zgrade koja se nalazila na tom mjestu. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjericama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

PERIVOJ

- K2 ■ Očuvanje ili rekonstrukcija matrice s mogućim uvođenjem novog biljnog fonda i opreme. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjericama koje će se izdati na temelju studije perivoja koju je prethodno potrebno izraditi.
- K3 ■ Očuvanje zelene zone ili parterno uređenje bez nove izgradnje, sve usklađeno s karakterom prostora (prema konzervatorskim smjericama nadležnog konzervatorskog odjela).

6. BIBLIOGRAFIJA I DOKUMENTACIJA

Marković, V.: Barokni dvorci Hrvatskog zagorja, NSB, Zagreb, (83, 84), 1995

Obad Šćitaroci, M.: Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Puhmajer, P.; Majer, K.: Dvorac Oršić u Gornjoj Bistri, Monografija, 335-350

http://hr.wikipedia.org/wiki/Gornja_Bistra

Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske – stanje i mogućnosti njihova uključivanja u suvremeni život, grupa autora, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1970.

Arhitektonska snimka postojećeg stanja, 1:100, 1962., tlocrti, pročelja, presjeci

Arhitektonska snimka i projekt obnove krovišta, Toking, d.o.o. za projektiranje i nadzor, Avenija M. Držića 75, Zagreb, 2002.

Arh. snimka pročelja, Toking, d.o.o. za projektiranje i nadzor, Avenija M. Držića 75, Zagreb, 2002.

Detaljna arh. snimka pročelja, 1:100, 1:50, HRZ (V. Milošević, d.i.a.), 2004. – 2005.

Gornja Bistra, dvorac Oršić, Izvještaj o konzervatorskim istraživanjima pročelja i začelja glavnoga krila, Zagreb, kolovoz, 2004., (akademik Vladimir Marković)

Gornja Bistra, dvorac Oršić, Izvještaj o konzervatorskim istraživanjima pročelja i začelja jugozapadnog krila, Zagreb, prosinac, 2004., (akademik Vladimir Marković, Vladanka Milošević, d.i.a., Ivana Gobec, d.i.a.)